

УДК 821.163.41-311.2.09:7.041.3
DOI: 10.30970/sls.2017.66.2074

МОДЕРНІСТСЬКІ ЕЛЕМЕНТИ В РОМАНІ “НЕЧИСТА КРОВ” БОРИСАВА СТАНКОВИЧА

Йована НІКОЛИЧ

*Університет у Новому Саді
вул. Зорана Джинджича 2, Новий Сад, 21000 (Сербія)
Філософський факультет
e-mail: nikolic.jovana91@gmail.com*

У статті висвітлюються модерністські елементи в найвідомішому романі Б. Станковича “Нечиста кров”. Особлива увага приділяється новому типу героїні – не лише психологічно “освітленому”, а й такому, що відіграє роль “рефлектора”. Завдяки вираженому опису характерів героїв через тіло, розкривається особлива роль тіла в романі. Наголошено на домінуючих еротичних елементах, які можна проаналізувати з точки зору психоаналітичної теорії. Наголошено й на питанні форми (традиціоналістська форма порушена модерністським змістом, що підтверджено негативними судженнями сучасників і критиків). Мета статті – виділити інновації, якими Б. Станкович збагачує сербський роман як з точки зору тематики, так і щодо способу, яким він описує характери своїх героїв.

Ключові слова: Софка, модернізм, “Нечиста кров”, тіло, еротизм.

Борисав Станкович зламав традиціоналістський підхід до сербського реалізму і вніс у сербську літературу чимало модерністських елементів, через що багатьом дослідникам історії літератури важко визначити епоху, до якої він належить¹. Подібна ситуація – суперечлива – і з визначенням жанру роману “Нечиста кров” (1910). Реалістичним фоном, елементами натуралізму, романтичними описами жіночої краси і потужною психологізацією його героїв цей твір відрізняється від реалістичного роману, на що критики часто не зважають.

Щоб виявити модерністські елементи в “Нечистій крові”, спершу необхідно конкретизувати поняття модерного роману. А. Єрков у книзі “Нова текстуальність”, окреслюючи

---

¹ П. Мілошевич в “Історії сербської літератури” відносить Б. Станковича до письменників-реалістів (2010, с.497–501). Л. Пешикан-Люштанович в есеї “Борислав Станкович між традицією і сучасністю” докладно досліджує проблему віднесення Б. Станковича до однієї епохи, а також модерністські тенденції в романі “Нечиста кров” (2008, с.5–49). Про модернізм Б. Станковича писав і Р. Вучкович у книзі “Сучасний роман двадцятого століття”, і Й. Деретич в есе “Борислав Станкович – поет старого Враня і піонер сучасної сербської прози”, опублікованому у “Вранському віснику” в 1983 році. Відомим є й дослідження Н. Пековича “Два сербських романи”, в якому автор пише про “Переселення” М. Црнянського і “Нечисту кров” Б. Станковича, підкреслюючи модернізм Б. Станковича, що полягає у впровадженні нового типу героїні та зміні перспективи головного героя роману (1989). Б. Чолак у своїй докторській дисертації особливе місце відводить твору Б. Станковича, опрацьовуючи модерністські елементи, а також тему конфлікту особистості з патріархальним середовищем, в яке її поміщено (2013, с.170–193). М. Пантич у книзі “Основи сербської нарації” особливу увагу присвятив Б. Станковичу, чітко головну героїню Софку порівнює з головним героєм роману Ігнатовича “Вічний наречений” Шамиком (2015, с.191–212).

поняття модерного, зазначає, що цей термін використовувався ще в XVII і XVIII ст., тобто задовго до XX ст., з яким пов'язаний термін “модерний роман” (1992, с.52–53). У “Словнику літературознавчих термінів” акцентується на інноваціях модерного роману, а саме на розгалуженості форми, наративних прийомах, які зазнали змін внаслідок використання елементів з різних наукових сфер (передовсім психоаналізу) і трансформації оповідної перспективи, зумовленої асоціативними зв'язками, а також на змінах у мові, стилі і формі (Поповић, 2007, с.625). Р. Вучкович наголошує: “Єдиним сербським романом того часу, в якому здійснено синтез неонатуралістичної і декадентсько-символічної поетики у спосіб, характерний для найважливіших романів того часу, була “Нечиста кров” Б. Станковича” (2013, с.80). Про модернізм Б. Станковича писав Й. Деретич у “Вранянському віснику”, назвавши його “засновником модерної сербської прози” (2010, с.195).

Модернізм Б. Станковича проявляється передовсім у виборі теми. Письменник наважився описати крах однієї сім'ї, керуючись теорією спадковості Е. Золя, основою на дегенерації і виродженні як наслідку інцестів і численних гріхів сім'ї, що призводить до “нечистої крові”. В один момент крах усієї родини падає на Софчині плечі, яка є останнім представником хаджійського дому. Софка, без сумніву – новий тип героїні в сербській літературі. Б. Лазаревич охарактеризував її як “найбільш сформований тип його жінки” (1963, 240), з огляду на становище, яке вона займає щодо інших персонажів і подій роману.

До появи роману Б. Станковича жінці в художніх творах була відведена визначена роль, але автори не проникали в особистий, інтимний, внутрішній світ. Софка інакша. Її персонаж у романі психологічно глибший, а все, про що читач довідується, отримує з її перспективи. Вона є тією точкою, через яку проєктуються всі події в романі, елементом у низці інновацій, введених Б. Станковичем. В. Ценич, аналізуючи новаторський образ жінки в творі Б. Станковича, підкреслює першість письменника під таким кутом зору (2010, 78). Софка – не типова вранянка, яка живе в патріархальній культурі. Вона чітко усвідомлює себе, своє походження та свою поведінку. Її самоусвідомлення проєктується й на інших, оскільки так, як бачить себе вона, так її сприймають й інші. Своєю чуттєвістю, пристрасністю, хтивістю та еротичністю вона перевершує головні чоловічі персонажі роману і займає центральне місце в сюжеті. Без сумніву, Б. Станкович проник у психологію жінки значно глибше, ніж його сучасники. Софка – не статичний портрет. Вона реальна настільки, що в романі чутні звуки її крові, тріпотіння її тіла. До “Нечистої крові” у сербських романах не було більш інтуїтивно² і живої жінки, ніж Софка. Вона правдива з її пристрасною, інстинктами, неспокоєм та інтуїцією, хоч і обмежена часом і середовищем, в якому живе. На двохстах сторінках роману правдиво виписана доля жінки. Трагічна, як і завжди у Б. Станковича.

Н. Петкович у праці, присвяченій “Нечистій крові”, однією з найбільш важливих рис Софки вважає витонченість, “яку в неї знаходимо водночас в тілесній красі і відчуттях, у перцепції та емоціях, і врешті, в манері одягатися і поведінці” (1989, с.153). Однак чимало критиків не зауважило її витонченості, акцентуючи на її “грубості”, “примітивізм” і “дикунстві”, причому не лише її, а й письменника³. Цей потяг до

² Про Софчину інтуїцію детально пише Н. Петкович (1989, с.82–84).

³ Б. Лазаревич називає автора “Нечистої крові” “диким і великим варваром”. При цьому він зазначає: “Станкович – талант грубий, некультивований, тваринний, стихійний” (цит. за: Јовичић 1986, с.86). Пишучи в 1956 році про “Нечисту кров”, Р. Константинович висловлює подібну думку. М. Богданович у огляді

вишуканості зумовлений специфічним становищем героїні роману⁴, тематикою роману, а також характером героїні, описаним значною мірою кризь призму її тіла. У жодному сегменті роману нема опису події, відокремленого від опису тіла. Все символічно супроводжується її рухом, жестом, мімікою, одягом, поведінкою. Можна сказати, що мотив тіла виявляється “остаточною площиною, з якої сукупний символізм тексту екстрагується і знову до нього повертається” (Брукс, 2000, с.251). П. Брукс зазначає, що тіло як епістемофілічний проект стає *Labris*. Воно для психоаналізу – архетипне джерело й об’єкт первинного нарцисизму, а для релігійної естетики – небезпечний ворог духовної гармонії. Дослідник стверджує, що “тіло зазвичай займає хистке положення між цими двома крайніми точками, виступаючи водночас суб’єктом і об’єктом задоволення, неконтрольованим продукувачем болю, бунтівником проти розуму й інструментом смертності” (Брукс, 2000, с.247).

З раннього дитинства Софка усвідомлює своє тіло і передчуває, якою красунею стане. За допомогою синестетичного способу опису сприйняття Софкою самої себе передана насамперед перцепція її органів чуття, специфічність якої робить її самобутньою. Фізична краса маркована її походженням і вміщена в контекст батькового прізвища та її роду. Обмежена рамками патріархального середовища і власної долі, Станковичева Софка маломовна. Загалом його герої заїки, замкнуті люди, які послуговуються не артикульованим мовленням, а здебільшого мовою тіла, що Я. М. Проданович називав “мовою м’язів” (1924, с.29). За висновком В. Йовичича, “мовчання – насправді справжнісінький крик ув’язнених духу і душі героїв Станковича” (1986, с.30). Цю заїкуватість героїв критики часто називали Станковичевою “нездатністю до кінця артикулювати свою думку”. Проте тут ідеться радше про “натяк на нове і більш вільне мовне вираження” (Вучковић, 2013, с.93) або про один з елементів модернізму Станковича.

Софчина “мова м’язів” пов’язана з її еротичною та сексуальною природою. Якщо “Нечисту кров” розглядати в еротичному аспекті, можна зробити висновок про те, що феномен автоеротизму⁵ Софки значно складніший, ніж сцена з заїкою Ванком, через яку роман спочатку не був опублікований⁶, як і її сцени зі свекором Марком⁷. Нарцисизм Софки і зосередженість на власному тілі помітні ще в дитинстві, коли вона розуміє, якою красунею стане, що, зрештою, і стається. Оцінюючи себе, вона підкреслює родовите походження, а тоді – й тіло, яке не менш важливе. Тілесність і чуттєвість – синоніми для неї. Однак перед людьми вона носить маску⁸, якою прикриває свою надчуттєвість та автоеротизм. Цю маску дівчина знімає вночі та в моменти, коли залишається сама вдома. Тоді настає “оте її” “двоїсте”. Дика, неприборкана та розпусна Софка

“Реалізм Борисава Станковича” говорить про примітивність і грубість, які обумовлюють поведінку головних героїв (Богдановић, 1956, с.79).

⁴ Жінка відіграє роль точки, кризь яку переламуються всі події в романі. Все оточено її чуттєвим та тілесним досвідом, внаслідок чого вона перебуває у специфічному становищі. Н. Петкович підкреслює Софчину роль “рефлектора” (1989, с.24).

⁵ В розділі “Інфантильна сексуальність” праці “Три нариси з теорії сексуальності” З. Фрейд згадує термін “автоеротизм”, запозичений у Г. Елліса, називаючи ним збудження, спровоковане не зовні, “а самим собою” (1973, с.58).

⁶ “Нечиста кров” задумана насамперед як оповідання, написане Б. Станковичем для журналу “Традина”. Видання було перерване, оскільки через еротичну сцену Софки та заїки Ванка видавець не захотів продовжувати публікацію твору. І хоча роман був завершений в 1909 р., Б. Станкович шукав видавця аж до 1910 р. Тим часом він був надрукований частинами у “Літописі Матиці сербської”.

⁷ Р. Вучковић ці дві сцени відносить до найяскравіших сцен, зумовлених “вибухом крові і чуттєвості” (2010, с.85).

⁸ Мастьєр на увазі вчення К. Г. Юнга про маску (2013, с.327).

“проникає” в Софку ефенді-Мітіну. Постає питання, чи те, що Фрейд називає “автоеротизмом”, у Станковича замінено словом “двоїстість”? Як би не було, ота двоїстість стає однією з найважливіших особливостей Софчиної особистості, а більш детальний аналіз Софчиного персонажу показує, що в ній постійно живуть дві Софки: одна – та, що спостерігає з перспективи третьої особи, а друга – та, котра переживає все те, що нав’язує їй жіноча доля. У моменти самоусвідомлення її охоплює “оте її”. Воно ж визнається як “двоїсте”. Еротичний неспокій охоплює її органи чуття. Пристрасність у ній стає настільки яскраво вираженою, що відокремлюється від неї. Н. Петкович, пишучи про цю сцену, зазначає, що її тіло виходить з-під контролю, “відділяється, усамостійнюється, майже відчужується від її свідомості, так що водночас вона зсередини сприймає його як “своє” (що є звичайним суб’єктивним сприйняттям власного тіла) і ззовні як “чуже” (що є незвичним і рідкісним досвідом)” (1989, с.134). Далі він детально окреслює потяг Софки: “Можна сказати, що потяг – це збочення, оскільки він звернений досередини, до власного тіла; еротичне бажання, яке з тіла доходить до свідомості, знову повертається до цього тіла” (Там само). Софка уподібнюється до злочинця, який чекає на прихід ночі. Їй потрібна “нічна пора”, коли немає нікого поруч, щоб посвятитися собі. Софка дивиться на своє тіло як на об’єкт сексуального бажання, але робить це поза собою, відокремлена від себе. Немає конкретного об’єкта, на який спрямована сексуальна енергія, тому вона повертається і фокусується на самій Софці, тобто відбувається “автоеротизація”. Б. Станкович достовірно формує мотив “подвоєння”, тобто створення двох Софок в одній. Друга Софка стає повністю незалежною уві сні, коли реалізується акт “автоеротизації”: “Тоді відчуває, як він глибоко-глибоко цілує її уста; руками гладить її волосся, торкається її грудей, між ніг, і знаючи про Софчині найвитонченіші, найсолідніші і найшаленіші бажання, жагу, пристрасність, обіймає її так сильно, що вона крізь сон відчуває, як її ніжна плоть на стегнах і сідницях просто вибухає. Вранці прокидається далеко від ліжка матері, обіймаючи подушку, вся спітніла” (Станкович, 1962 с.53).

Вона бере на себе роль чоловіка в сексуальному акті, який ніде в романі експліцитно не згадується. Оскільки Софка “сепарована”, вона знає всі свої приховані та притлумлені⁹ пристрасні й бажання¹⁰, і їй вдається повністю “задовольнити” їх. Софчина плоть “вибухає”, а тіло досягає апогею. У її роздвоєнні бачимо образ Анімуса та Аніми в одній істоті¹¹. Та друга Софка – продукт притлумленої жаги за іншим. Софка відчуває таке бажання, що їй хочеться “кричати”. Сублимована сексуальна енергія доводить її до божевілля, оскільки дівчина починає усвідомлювати, що “насолада собою” неприйнятна¹². Зваживши її еротичну природу, можна провести чітку межу між двома Софками: Софка як носій свого прізвища¹³ і Софка як синонім сексуальності і тілесності.

У романі “Нечиста кров” помітні елементи психоаналізу, що частково зумовлене духом епохи. Тілесність, інстинкти, наявність галюцинаторно-уявного, табуїзованого і культ предків приховані в тіні терміна “оте”, яке з’являється в “Нечистій крові” й у Фрейда

⁹ “Якщо пояснити в найпростіший і найзрозуміліший спосіб, притлумлення – насправді протилежне до свідомої відмови. Коли ми відкидаємо якийсь намір, бажання або думку, ми робимо це після певних роздумвань, тоді, коли прийняли рішення так вчинити” (Trebeshjanin, 2005, s.143).

¹⁰ В. Єротич в есеї “Еротичне у творі Бори Станковича”, опублікованому у “Вранянському віснику” в 1983 р., говорить про “сублимацію Ероса” (2010, с.185).

¹¹ Прийнятним було би використання терміна М. Фуко “внутрішня андрогінність” або “гермафродитизм душі” (1982, с.42).

¹² “Роль мастурбації чітко вписується у взірць захисту особистості” (Стојановић, 2010, с.385).

¹³ Йдеться, передусім, про її походження і відповідальність, яку їй нав’язує родовита сім’я, з якої вона походить. Вона передусім Софка ефенді-Мітіна.

(“Воно”). Основні поняття Фрейдівської концепції особистості базуються на “Я”, “Над-Я” та “Воно”. Б. Станкович використовує “оте її” для називання особливого стану Софчиного духу, коли її тіло звільняється від усіх обмежень і віддається інстинктам і пристрасті. “Оте її” – наслідок притлумлення або маскуванню лібідо у традиційному середовищі, в якому встановлена сувора ієрархія, і кожен індивід знає своє місце. Будь-які дії поза межами цієї ролі є соціально неприйнятними і заслуговують на осуд і покарання, передбачене громадою. “Оте її” неможливо відмежувати від культу предків, тому що воно зазвичай приходить під час свят, коли, відповідно до традиційних вірувань, відбувається контакт між цим світом живих і потойбічним світом мертвих. Крім того, це пов’язано з нічним періодом та сном. Те “її” не назване, але може бути визначене з застосуванням психоаналізу. Софка шукає предмет, на якому може зосередити своє лібідо, оскільки ж його нема, енергія спрямовується на неї, і відбувається “автоеротизація”, про яку йшлося вище.

І все ж під “отим” розуміється не лише Софчине еротичне сприйняття власного тіла в моменти самотності. Під час шлюбного обряду в церкві, намагаючись затримати руку Томчі в своїй, вона дивиться на свекра Марка і просить його пришвидшити обряд. Марко думає, що це – “оте” (Станковић, 1962, с.144), в його розумінні – це Софчина відмова від весілля і ганьба. Після вінчання вони спускаються у “нижній край”¹⁴, і Марко просить Стане принести “оте”, тобто всі гроші, якими він хоче обдарувати невістку (Станковић, 1962, с.146). У цьому випадку “оте” матеріалізується і позначає весільний подарунок. “Оте” також згадується, коли весілля закінчується. Після того, як гості розходяться, Софка думає, що настало “оте” (Станковић, 1962, с.161), під яким вона розуміє свекрову пристрасть до неї, тобто ймовірний інцест¹⁵. Це неназване асоціативно пов’язане з темрявою. Марко ховається в темряві, щоб Софка не бачила його в моменти його сповіді. Темрява пов’язана з чимось прихованим, глибоко притлумленим у людині. Софка однаково боїться як темряви, так і Маркових зізнань. Після того, як Марко від’їжджає, Софка протягом кількох днів не може забути “отого”, що трапилося біля дверей кімнати (Станковић, 1962, с.168). Домочадців, очевидно, більше турбує “оте”, що сталося в день весілля, ніж відсутність Марка. Коли Софка дізнається, що Марко помер, вона думає, що все це не “оте”, що Марко не помер і що цей дім і вони самі не належать до реального світу, що вони далекі від усього цього (Станковић, 1962, с.172). Софчина уява відокремлює її від світу реальності і переносить в іншу атмосферу. Однак “оте її” є причиною земного нещастя Софки. Восстаннє в романі “отим іншим” назване величезне багатство (Станковић, 1962, с.176). Як висновок: можна встановити зв’язок між Фрейдівським значенням, закладеним у терміні “Воно”, і Станковичевим – “оте” в романі “Нечиста кров”, особливо якщо мати на увазі, що в обох випадках вони називають щось приховане в найпотемніших закутках людської психіки. Іншими словами, це те, чим є людина, це те, чим є герой Б. Станковича. Софка – це її сексуальність. Томча – його чоловіче безсилля. Марко – величезне багатство, за яким прихована сильна еротична жага.

Здійснений аналіз дає підстави стверджувати, що “Нечиста кров” – не лише “шедевр нашої літератури” (Глигорић, 1967, с.66), а й перше відлуння модернізму в сербській літературі, виражене у виборі теми, описі характерів героїв, перспективі героїв, наявності

¹⁴ Автор у романі розрізняє шляхтичів і нуворишів і ділить Вранє на “верхній край”, де живуть перші, і “нижній край”, де живуть другі. Коли Софка виходить заміж, вона змінює суспільне становище (прим. перекл.).

¹⁵ Т. Джорджевич у книзі “Наше народне життя” вживає термін “снохатство”, називаючи ним непристойні стосунки між свекром і невісткою, характерні для Пожаревачкого, Вранського, Піротського і Топличкого округів (1984, с.244).

психоаналітичного аспекту у творі та чимало інших елементів, які дають нам право віднести "Нечисту кров" до категорії "модерного роману".

Переклад із сербської Наталії Хороз

Список посилань

- Богдановић, М., 1956. *Критике*. Нови Сад–Београд: Матица српска–Српска-књижевна задруга.
- Брукс, П., 2000. Тело и приповедање. *Реч: часопис за књижевност и културу, са енглеског превела Брана Миладинов*, 57(3), с.247–267.
- Вучковић, Р., 2013. *Модерни роман двадесетог века*. Београд: Службени гласник.
- Глигорић, В., 1986. Бора Станковић. У: В. Јовичић. *Нечиста крв Боре Станковића*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, с.124–126.
- Деретић, Ј., 2010. Борисав Станковић, песник старог Врања и зачетник модерне српске прозе. У: *Зборник радова "Борисав Станковић у Врањанском гласнику"*. Врање: Књижевна заједница "Борисав Станковић", с.193–201.
- Ђорђевић, Т., 1984. *Наши народни живот*. Београд: Просвета.
- Јеротић, В., 2010. Еротско у делу Боре Станковића. У: *Зборник радова "Борисав Станковић у Врањанском гласнику"*. Врање: Књижевна заједница "Борисав Станковић", с.180–188.
- Јовичић, В., 1986. *Нечиста крв Боре Станковића*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Јунг, К. Г., 2013. *Психолошки типови*. Београд: Дерета.
- Лазаревић, Б., 1963. Борисав Станковић. У: Б. Лазаревић. *Књижевни критичари и историчари II*. Нови Сад–Београд: Библиотека српска књижевност у сто књига, Матица српска–Српска књижевна задруга, с.229–259.
- Милошевић, П., 2010. Борисав Станковић (1876–1927). У: П. Милошевић. *Сторија српске књижевности*. Београд: Службени гласник.
- Пантић, М., 2015. Борисав Станковић. У: М. Пантић. *Основи српског приповедања*. Београд: Завод за уџбенике, с.191–213.
- Петковић, Н., 1989. *Два српска романа Студије о "Нечистој крви" и "Сеобама"*. Београд: Народна књига.
- Пешикан-Љуштановић, Љ., 2008. Борисав Станковић – између традиције модерности. У: Б. Станковић *"Изабрана дела" Приредила: Љиљана Пешикан-Љуштановић*, Нови Сад–Сремски Карловци: Издавачка књижарица Зорана Стојановића, с.5–49.
- Платон, 1985. *Гозба*. Београд: БИГЗ.
- Поповић, Т., 2007. *Речник књижевних термина*. Београд: Logos art.
- Продановић, Ј. 1924. *Наши и страни*. Београд: Геце Кон.
- Станковић, Б., 1962. *Изабрана дела*. Београд: Народна књига.
- Стојановић, С., 2010. Индивидуално-психолошка анализа Станковићеве Софке. У: *Зборник радова "Борисав Станковић у Врањанском гласнику"*. Врање: Књижевна заједница "Борисав Станковић", с.377–388.
- Требејешанин, Ж., 2005. *Шта Фројд заиста није рекао*. Београд: Центар за примењену психологију.
- Ћосић, Б., 2012. Борисав Станковић. У: *"Десет писаца–десет разговора"*. Београд: Службени гласник, с.17–26.
- Фројд, С., 1973. *О сексуалној теорији, Тотем и табу*. Београд: Матица српска.
- Фројд, С., 1994. *С оне стране принципа, Ја и оно*. Нови Сад: Светови.
- Фуко, М., 1978. *Историја сексуалности, књига I. Воља за знањем*. Београд: Просвета.

Ценић, В., 2010. Жена у књижевном делу Борисава Станковића. У: *Зборник радова "Борисав Станковић у Врањанском гласнику"*. Врање: Књижевна заједница "Борисав Станковић", с.78–102.

Чолак, Б., 2013. *Модели представљања патријархалног друштва у прози српске модерне*. Београд: Универзитет у Београду, филолошки факултет.

References

Bogdanović, M., 1956. *Rewievs*. Novi Sad–Belgrade: Matica srpska*publisher Serbian Literature Cooperative. (In Serbian)

Brooks, P., 2000. Narrative and the Body. *Word: Literature and culture, Journal, translated by Brana Miladinov*, 57 (3), pp.247–267. (In Serbian)

Cenić, V., 2010., Women in novel by Bora Stanković. In: *The Journal of "Borisav Stanković works in The Gazzete of Vranje"*. Vranje: Literature Cooperative "Borisav Stanković", pp.78–102. (In Serbian)

Čolak, B., 2013. *Model Representing Patriarchal Society in Serbian Modernist Prose*. University of Belgrade, Faculty of philology.

Ćosić, B., 2012. Borisav Stanković. In: *"Ten writers – ten conversations"*. Belgrade: The Gazzete of the Republic of Serbia, pp.17–26. (In Serbian)

Deretić, J., 2010. Borisav Stankovic, poet of old Vranje and the beginner of modern Serbian prose. In: *The Journal of "Borisav Stanković works in The Gazzete of Vranje"*. Vranje: Literature Cooperative "Borisav Stanković", pp.193–201. (In Serbian)

Đorđević, T., 1984. *Our traditional life*. Belgrade: Prosveta*publisher. (In Serbian)

Freud, S., 1973. *About theory of sexuality, Totem and taboo*. Belgrade: Matica srpska. (In Serbian)

Freud, S., 1994. *Beyond the Pleasure Principle, I and Id*. Novi Sad: Worlds. (In Serbian)

Fuko, M., 1978. *History of sexuality, book 1. The Will to Knowledge*. Belgrade: Prosveta*publisher. (In Serbian)

Gligorić, B., 1986. Bora Stanković. In: V. Jovičić. *"Impure blood by Bora Stanković"*. Belgrade: Institute for Textbooks, pp.124–126. (In Serbian)

Jerotić, V., 2010. Erotically in novel by Bora Stanković. In: *Borisav Stanković in The Gazzete of Vranje. Vranje: Literature Cooperative "Borisav Stanković"*, pp.180–188. (In Serbian)

Jovičić, V., 1986. *Impure blood by Bora Stanković*. Belgrade: Institute for Textbooks. (In Serbian)

Jung, C. G., 2013. *Psychological types*. Belgrade: Dereta. (In Serbian)

Lazarević, B., 1963. Borisav Stanković. In: B. Lazarević. *Literary critics and historians II*. Novi Sad–Belgrade: The libraru serbian literature in hundred books, Matica srpska*publisher Serbian Literature Cooperative, pp.229–259. (In Serbian)

Milošević, P., 2010. Borisav Stanković (1876–1927). In: P. Milošević. *History of Serbian Literature*. Belgrade: The Official Gazette of the Republic of Serbia. (In Serbian)

Pantić, M., 2015. Borisav Stanković. In: M. Pantić. *Osnovi srpskog pripovedanja*. Belgrade: Zavod za udžbenike, pp.191–213. (In Serbian)

Pešikan-Ljuštanović, Lj., 2008. Borisav Stankovic – between the tradition of modernity. In: B. Stanković. *Selected works. Prepared by: Ljiljana Pešikan-Ljuštanović*. Novi Sad-Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarica*publisher Zoran Stojanović, pp.5–49. (In Serbian)

Petković, N., 1989. *Two serbian novels Studies of "Impure blood" and "Migrations"*. Belgrade: Narodna knjiga*publisher. (In Serbian)

- Plato, 1985. *Symposium*. Belgrade: BIGZ (In Serbian)
- Popovic, T., 2007. *Dictionary of literary terms*. Belgrade: Logos art. (In Serbian)
- Prodanovic, J., 1924. *Naši i strani*. Belgrade: Gece Kon. (In Serbian)
- Stanković, B., 1962. *Selected works*. Belgrade: Narodna knjiga*publisher.
- Stojanović, S., 2010. Individual-psychological analysis of Stanković's Sofka In: "*Borisav Stanković in The Gazette of Vranje*". Vranje: Literature Cooperative "Borisav Stanković", pp.377–388. (In Serbian)
- Trebešanić, Ž., 2005. *What Freud really didn't say*. Belgrade: Center for Applied Psychology. (In Serbian)
- Vučković, R., 2013. *A modern novel of the 20th century*. Belgrade: The Official Gazette of the Republic of Serbia. (In Serbian)

MODERNIST ELEMENTS IN THE NOVEL "NEČISTA KRV" BY BORISAV STANKOVIĆ

Jovana NIKOLIĆ

*University of Novi Sad
2, Zorana Đinđića Str, Novi Sad, 21000 (Serbia)
Faculty of Philosophy
e-mail: nikolic.jovana91@gmail.com*

Abstract

Background: Borisav Stanković is a Serbian writer who wrote at the beginning of the 20th century. He broke a traditional thread in Serbian literature and introduced a great number of modernistic elements in Serbian realistic novels. For this reason many scholars, who analyse Stanković's work, have a problem to determine the period to which he belongs.

Purpose: The main purpose of this paper is to emphasize modernistic elements in the most popular novel of Bora Stanković "Nečista krv". The special attention will be committed to a new type of a heroine who is not only psychologically illuminated, but also has a role of "reflector". Everything that is happening in the novel is pre-ved through the prism of her feelings and her sensual experience. Due to the characterization of the heroine in relation to her body, the special attention will be given to the role of the body in the novel. It is also important to point out the dominant erotic elements that can be analyzed from the point of view of the psychoanalytic theory. This is Stanković's modernistic tendency and the question arises from whether he knew about Freud's theory of personality and whether he referred Sophia's condition to "what" which he could associate with Freud's 'ID'. The question of the form is inevitable. The traditional form is damaged by modernistic content, which is confirmed by the negative judgments of contemporary and critics. The aim of this paper is to emphasize innovations that Stanković brings into the Serbian novel, both in terms of themes and the way in which he depicts the personality of his characters.

Results: According to the detail analysis of Stanković's work and the judgement of critics it can be concluded that the novel 'Nečista krv' is the first modernistic echo in Serbian literature. The choice of the theme, the characterization of the characters and their position in the novel as well as the deep psychoanalysis classify the novel 'Nečista krv' into the category of modern novels.

Key words: Sofka, Modernism, Unclean blood, body, eroticism.

Стаття надійшла до редколегії 11.09.17
Прийнята до друку 22.09.17